

veli bültenleri 5

SORUMLULUK BİLİNCİ

Sevgili Velilerimiz,

Hepimizin ortak isteği, çocuklarımızı kendi hayatını idame ettirebilen, özgüveni yüksek insanlar olarak görebilmektir. Bunun için sorumluluk bilinci yüksek bireyler yetiştirebilmek önemlidir. Yazımızda sizlere ışık tutacağına inandığımız bilgiler paylaştık. Yararlı olması dileğiyle...

Sorumluluk, Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyettir. (TDK)

Sorumluluk bilincinin önemli olduğu gerçeğini maalesef çoğu ebeveyn okul sıralarında fark eder, oysaki sorumluluk bilinci akşamdan sabaha kazandırılabilir bir şey değil aksine yıllar içinde basamaklandırarak verebileceğiniz bir bilinç durumudur. Bu bilinç durumunun kazandırılabilmesi için de çocuğun yaşına uygun şekilde pratik yapmasına izin verilmesi, ona model oluşturulmalı ve uygun davranışlarını pekiştirmeliyiz.

Psikolog Yazar Tülay KÖK'ün bu konu da kişisel yaşamından güzel bir örnekle durumu özetlemek isteriz: "Oğlum Bir keresinde yanına çok fazla oyuncak aldı ve taşımak istemedi, oyuncakları bana vermek istedi. "Ben sana oyuncakları taşıyacaksan al demiştim." diyerek oyuncakları taşımayı reddettim. Arabamıza doğru yürüyorduk ama oğlum ısrarla oyuncakları elinden almamı istiyordu. Çevrede dikkatini çeken başka şeyler vardı ama o oyuncakları taşımak zorundaydı. Bir süre sonra ağlamaya bağırma başladı. "Onları taşıman gerekiyor, çünkü onlar senin oyuncakların, bir daha ki sefere yanına taşıyabileceğin kadar oyuncak al" dedim. Kararlı olduğumu görünce arabaya kadar oyuncaklarını taşıdı. O günden sonra yanına taşıyabileceği kadar oyuncak alıyor ya da almadan çıkıyor. Sonuç olarak çocuk zarar görmeden basitçe yaptığı davranışın, aldığı kararın bedelini ödemeyi öğreniyordu."

Bu örnek ışığında sorumluluk davranışını kazandırmak için atılması gereken 4 temel adımdan bahsetmek mümkündür.

Bunlar:

1-Bilgilendirme: Çocuğun davranışında istenen de-

ğişimin gerçekleşebilmesi için önce, çocuğun bu değişim hakkında bilgilendirilmesi, bunun bir ihtiyaç olduğunu anlaması gerekir.

2-Takip Etme: Çocuk, yapacağı iş hakkında bilgilendirildikten sonra, ona bir süre tanınması ve bu süre içinde işi yapıp yapmadığının takip edilmesi çocuğun sorumluluğu almasını kolaylaştırır.

3-Geri Bildirimde Bulunma: Eğer çocuk kendisine verilen sorumluluğu yerine getiriyorsa, olumlu sözler söylenerek motive edilmesi çocuğun kendine olan güvenini artırır, kendisiyle gurur duymasını sağlar.

4-Hatırlatma: Çocuk sorumluluğu almakta direnc gösteriyorsa ya da yeterince önemsemedi ise yeniden bilgilendirme yapılması gereklidir.

5-Tekrar: Yapılması gerekenlerin sabırlı ve kararlı bir biçimde belirli aralıklarla tekrarlanması çocukta sorumluluk davranışının gelişmesine yardımcı olacaktır.

Sorumluluk kavramını kazandırmak için izlenmesi gereken süreç ne kadar iyi anlaşılırsa anlaşılсын yine de önümüze zorluklar çıkabilmektedir. Bu zorlukların birçoğunun yaş için doğru sorumluluk örnekleri üzerinden gidilmemesinden kaynaklandığı görülür. Bu nedenle çocuğumuzun yaşına uygun sorumluluklar üstlenmesini sağlamak sürecin bir diğer yarısını oluşturuyor da diyebiliriz. Sizler için birkaç örnek:

4 YAŞ:

- ▶ Sofranın hazırlanmasına yardım etmek,
- ▶ Oyun sonunda oyuncaklarını sepetine/yerlerine kaldırmak,
- ▶ Oyun oynarken nerede olacağını anne babasına söylemek,
- ▶ Toz alma gibi basit ev işlerinde yardımcı olmak,
- ▶ Alışveriş dönüşü malzemelerin yerleştirilmesine yardımcı olmak,
- ▶ Alışveriş sırasında malzemelerin raflardan alınmasına yardımcı olmak,
- ▶ Basit bazı yiyeceklerin hazırlanmasına yardım etmek

5 YAŞ:

- ▶ Sofrayı kurmak,
- ▶ Bulaşık makinesinin doldurulmasına yardım etmek,
- ▶ Yatağını ve odasını düzeltmek,
- ▶ Basit bir kahvaltıyı hazırlamak,
- ▶ Giyeceklerini önerileri dikkate alarak seçmek ve kendi başına giyinmek,
- ▶ Kirli giyeceklerini sepete atmak,
- ▶ Telefona gerektiği şekilde cevap vermek,
- ▶ Ayakkabılarını bağlamayı öğrenmek,
- ▶ Kendi kendine hazırlanmak (saçını tarama).

6 YAŞ:

- ▶ Yemek yedikten sonra kirli tabakları kaldırmak,
- ▶ Havaya, özel olay ve günlere göre giyeceklerini seçmek,
- ▶ Çiçekleri sulamak,
- ▶ Basit yiyecekleri (tost, yumurta, sosis vb.) bir büyüğün desteği ile pişirmek

7 YAŞ:

- ▶ Ödev ve projelerini ebeveyn kontrolünde yapmak,
- ▶ Okul çantasını yardım alarak hazırlamak ve okul malzemelerini eksiksiz götürmek,
- ▶ Okul çantasını taşıyabilmek,
- ▶ Evdeki hayvanları beslemek,
- ▶ Alışveriş malzemelerini arabadan eve taşımak,
- ▶ Sabahları çalar saatle kendi başına kalkmak,
- ▶ Kendi giysi alışverişinde anne babalara yardımcı olmak

8 YAŞ:

- ▶ Yardım almadan banyo yapabilmek,
- ▶ Çekmece ve dolaplarını temiz ve düzenli tutmak,
- ▶ İhtar almadan okul giysilerini değiştirmek,
- ▶ İhtar almadan ödevlerini yapmak,
- ▶ Kardeşleri varsa onlarla ilgilenmek
- ▶ Kendisine uygun hobileri bulmak ve sürdürmek

9-11 YAŞ:

- ▶ Kendi yatak çarşaflarını değiştirmek,
- ▶ Yardım almadan bulaşık makinesini yerleştirmek ve boşaltmak,
- ▶ Tek başına listelenmiş malzemeleri marketten almak,
- ▶ Tek başına randevularını (dişçi, antrenman gibi) takip etmek,
- ▶ Doğum günü ya da özel günleri planlamak,
- ▶ Basit yaralanmalarla başa çıkmak,
- ▶ Kimse söylemeden belirli görevleri yerine getirmek,
- ▶ Para biriktirip uzun vadede almak istediklerini planlamak.

12-17 YAŞ:

- ▶ Başkalarının haklarına saygı göstermek,
- ▶ Yardım gerektiren işlerde kendi isteği ile yardım önerisinde bulunmak,

- ▶ Eve giriş-çıkış saatlerine dikkat etmek, ebeveynini bilgilendirmek,
- ▶ 15 yaşına kadar evde kısa süreli tek başına kalmak, 15 yaş sonrası daha uzun saatler tek başına kalmak.

Çocuklarımızın yaşlarına uygun sorumluluk örnekleri çoğaltılabilir, sizler için anlamlı olacağını düşündüğümüz temel konulardan kısa örneklemeler yapmaya çalıştık. Son olarak sizlere bu yolda ışık tutacağına inandığımız bazı önerilerde bulunacağız:

- ▶ Uygun olan ilk yaşta, çocuğunuza yapısı ve becerilerine uygun olabilecek bazı işler vermeye başlayın. Çeşitli işlerde yardımcı olmanın keyfini yaşamak çocuk için sorumluluğun ilk adımlarıdır.
- ▶ Çocuğunuza uygun model oluşturun. Çünkü ona sorumluluk kazandırmak isterken, sizin sorumluluklarınızı yerine getirmemeniz onu olumsuz etkileyecektir. Çocuklar oldukça dikkatli gözlemcidirler; anne babalarının söyledikleriyle değil, onların davranışlarını gözlemleyerek öğrenirler. Çocuğunun odasının dağınıklığından yakınan bir babaya çocuğun cevabı "Ama baba sen de giysilerini yatağın üstüne bırakıyorsun, hep annem kaldırıyor." olmamalıdır.
- ▶ Sorumluluk sahalarını basamaklandırmanın işi kolaylaştıracağıdır. Odanı toplamalısın şeklinde genel bir yaklaşım yerine, önce oyuncaklarını sepete koymalısın, sonra kirlilerini toplamalısın gibi.
- ▶ Çocuğunun yaşadığı olumsuz deneyimlerin öğrenmenin en önemli şartı olduğunu unutmayın. Çocuğunun yaptığı yanlış seçimlerin, hayatını tehlikeye atmadıkça, sonuçlarını yaşamasına izin verin ki onlardan bazı dersler çıkarma fırsatı bulabilsin.
- ▶ Çocuğunuz için kararlar vermek yerine, kendi başına düşünmesine ve sorununu çözmesine imkân tanımak önemlidir. Sadece gerektiğinde müdahale edilmelidir. Çocuğunuza yardım etmek isterken, onun sorumluluğunun gelişmesini engelleyebileceğinizi unutmayın. Eğer işin nasıl yapılabileceğini bilmiyorsa ona işin nasıl yapılacağını gösterin. Ama siz, O'nun adına o işi yapmayın ve yapılması gereken işlerde mükemmel beklemeyin. Yatağını toplamışsa toplamıştır, motivasyonu hak etmiştir; çok güzel toplayamadığının altını çizmeyin.
- ▶ Çocuğunun yanlış davranışını düzeltmek için, doğru yaptığı şeyleri görmeye çalışın. Örneğin odası çok dağınıksa ve sadece yatağını toplamışsa "Yatağını topladığına çok sevindim. Şimdi senden istediğim şey masanı temizlemen." şeklinde isteğinizi ifade edin.
- ▶ Çocuğunun başarıyı tatmasına izin verin. "Kendim yaptım.", "Tek başıma başardım.", "Ben yapabilirim." diyebilme fırsatı bulan çocuğun özgüveni desteklenmiş, sorumluluk duygusu artmış, kendi ayakları üzerinde durabilme becerisi gelişmiş olacaktır.
- ▶ Çocuklarınıza karşı kararlı ve tutarlı davran-

nışlar gösterin. Disiplini sağlamak için durum ile ilişkisi olmayan, çok sayıda, mantıklı alt yapısı bulunmayan beklentilere sahip olmak yerine, sınırlı sayıda kuralın net ve sabit bir şekilde uygulanması önemlidir. Beklentiler ve kurallara uyulmazsa neler olabileceği hakkında çocuk bilgilendirilmelidir. Tehdit doğru bir yaklaşım değildir, doğru yapılan davranışın ön plana çıkarılması olumlama ile sürece devam edilmesi daha doğru olacaktır.

► Çocuğunuza, yaşına uygun sorumluluklar listesi hazırlayın. Sorumluluğunu üstlenmek istediği işleri bu listeden seçmesine fırsat verin ve onun doğru kararlar verebileceğine olan güveninizi koruyun. Bu listeden seçim yapması konusunda onu zorlarsanız ya da yapacağı işleri siz seçerseniz sorumluluk duygusunu geliştirmeniz zorlaşır. Çocuğunuzun yetenekleri ve güveni geliştikçe önerdiğiniz ve başarabileceğini düşündüğünüz seçeneklerin sayısını arttırabilirsiniz.

► Çocuklardan, yetişkinler kadar sorumluluk sahibi olmalarını beklemek yanlış olur. Ancak çocuğun bir konuda sorumluluğu tamamen üstlenmesi için o işin gerçekten ona bırakıldığını görmesi gerekir. Yapılmayan işler için tekrar tekrar hatırlatmaya devam etmek, söylenmek, nutuk çekmek ya da onun yerine yapmak gibi davranışlar, sorumluluğu anne babanın taşımaya devam ettiğini gösterir. Onlar bunu yapmaya devam ettiği sürece çocuk sorumluluğu üstlenmez.

yı taşırken, anne babanın çantanın bir sapından tutmaya devam etmemesi, onu tamamen bırakmasına benzetilebilir. Sorumluluğu tamamen çocuğa bırakabilmek, çantaya hiç dokunmamak anlamına gelir. Anne babanın çantanın sapını tam olarak bırakmasıyla, çocuk sorumluluğu hemen üstlenmeyecek ve belki de çanta bir süre yerde kalacaktır. İşte bu noktada ailelerin en büyük endişesi çocuğun çantayı hiçbir zaman kaldırmayacağı yani sorumluluğu hiçbir zaman üstlenmeyeceğidir. Bu aşamada kararlılıktan vazgeçilmemeli, yapılmayan işlerle ilgili belirlenen mantıksal sonuçlar uygulanmaya devam edilmelidir.

Kaynakça:

-Psikolog Yazar Tülay Kök: Karar Verme Becerisine Sahip Özgüvenli Çocuklar Yetiştirmek - <http://www.cocukpsikolojisi.net> YAVUZER, Haluk (2002) "Çocuk Eğitimi El Kitabı", Remzi Kitabevi, İstanbul. - Çocuklarda sorumluluk bilincini kazandırmak, Civelek, B. (2006) - Mackenzie, R. Y. (2004). Çocuğunuza sınır koyma, - Öncü, E.Ç. (2002) Erken çocukluk döneminde sorumluluk eğitimi, çoluk çocuk dergisi, 21, 14-17 -Semerci, B. (2006) Birlikte Büyütelim Çocuk Ruh Sağlığı. İst. Alfa Basın Yayın Dağıtım. Psk.Dan ZeyraKalbur:mebk12.meb.gov.tr/meb_iys.../26104141_sorumlulukduygusugeliimisevimeri -YAVUZER, Prof. Dr. Haluk (2012) "Ana - Baba Okulu" Remzi Kitabevi, İstanbul-SCHAEFER, Charles&DIGERONIMO, Theresa (2009) "Çocuk Psikolojisi", Yakamoz Yayınları, İstanbul-BLUESTEIN, Jane (2000) "Ana - Babaların Yapması ve Yapmaması Gerekenler", HYB Yayıncılık, Ankara -YAVUZER, Prof. Dr. Haluk (1994) "Anne - Baba ve Çocuk", Remzi Kitabevi, İstanbul

Özetle, sorumluluk, çocuğun kendisine ait bir çanta-